

بررسی کتاب‌های منتشر شده کتابداری و اطلاع‌رسانی (۸۴-۱۳۵۸) و همخوانی آنها با محتوای سرفصل مصوب دروس

خدیجه علی پورندوشن^۱ / هماتلاچی^۲ / معصومه خوشگام^۳

چکیده

مقدمه: اکنون پنج دهه از شروع آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی به شکل رسمی در سطح دانشگاهی در ایران می‌گذرد. در طول این نیم قرن این رشته به ویژه در سال‌های اخیر از رشد روزافزونی برخوردار بوده است. مقایسه تعداد مراکز آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی و انتشار کتاب در چند دهه گذشته و نیز مقایسه برنامه‌ها با سرفصل‌های آموزشی این حوزه خود شاهد این مدعا است. این پژوهش به منظور تعیین کتاب‌های منتشر شده کتابداری و اطلاع‌رسانی و همخوانی آنها با محتوای سرفصل مصوب دروس انجام شده است.

روش بررسی: این پژوهش به روش پیمایشی - توصیفی است. جامعه پژوهش کتاب‌های فارسی منتشر شده در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های ۸۴-۱۳۵۸ است. تعداد کتاب‌های مورد بررسی ۱۲۵۸ عنوان کتاب می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات شامل دو نوع واریسی نامه (سیاهه کنترل) بوده و اطلاعات به دست آمده از واریسی نامه‌ها، جهت پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS (Version 14) تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: انتشار کتاب در سال‌های ۶۴-۱۳۶۰ با ۵/۵۲ درصد (۶۹) دارای کمترین فراوانی و در سال‌های ۸۴-۱۳۸۰ با ۳۲/۸۰ درصد (۴۱۰) دارای بیشترین فراوانی است. در میان کلیه کتاب‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد بررسی؛ از نظر موضوعی "مراجع" با ۵۷/۳۶ درصد (۷۱۷) دارای بیشترین فراوانی و "آموزش کتابداری" با صفر درصد است. در طی سال‌های مورد بررسی هیچ کتابی در این زمینه منتشر نشده است. در میان کتاب‌های درسی مورد بررسی؛ از نظر موضوعی "کتابخانه و کتابداری" (۱۷/۱۲ درصد یا ۲۷) بالاترین فراوانی را دارد. در مورد نوع کتاب‌ها، کتاب‌های تألیفی با ۵۷/۹۲ درصد (۷۲۴) دارای بیشترین فراوانی و کتاب‌های ترجمه شده با ۱۵/۲۸ درصد (۱۹۱) دارای کمترین فراوانی هستند. کتاب‌هایی که در بخش مرجع به عنوان ابزار استفاده می‌شوند با ۴۶/۸۸ درصد (۷۲۴) دارای بیشترین فراوانی و کتاب‌هایی که به عنوان ابزار نمایه‌سازی هستند با ۷/۰۴ درصد (۱۳) دارای کمترین فراوانی می‌باشند. در رابطه با همخوانی کتاب‌های منتشر شده با سرفصل مصوب دروس مقاطع کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی با ۴۶/۴۰ درصد دارای بیشترین همخوانی و در کارشناسی کتابداری در شاخه پزشکی با ۲۸/۰۵ درصد دارای کمترین همخوانی است.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که تولید کتاب در طی این چند سال روند افزایشی چشمگیری داشته، اما وضعیت نشر کتاب‌های درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی مناسب نیست و تنها تعداد محدودی از کتاب‌های رده Z درسی می‌باشند، و بخشی از این تعداد نیز با سرفصل مصوب دروس انطباق کامل ندارد. کتاب‌های درسی مورد بررسی با سرفصل مصوب دروس مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی دارای بیشترین همخوانی و با دروس کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی در شاخه پزشکی کمترین همخوانی را دارد. بنابراین مواردی چون نظارت و بازنگری در تدوین کتاب‌های درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و تأکید بیشتر در جهت نگارش کتاب‌های درسی کتابداری و اطلاع‌رسانی در موضوعاتی که کمتر به آنها پرداخته شده است و بازنگری متناوب سرفصل مصوب دروس این رشته پیشنهاد می‌شود.

کلید واژه‌ها: کتابداری، اطلاع‌رسانی، کتاب درسی، سرفصل دروس، همخوانی

◇ وصول مقاله: ۸۶/۳/۲۷، اصلاح نهایی: ۸۶/۷/۳، پذیرش نهایی: ۸۷/۱۰/۱۵

۱- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قم، نویسنده مسئول (Email: kh_alipour6002@yahoo.com)

۲- مربی گروه کتابداری، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران

۳- مربی گروه آمار، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران

مقدمه

کتابداری نوین در ایران قدمت تاریخی چندانی ندارد. برگزاری اولین دوره‌های آموزش رسمی در این رشته به صورت دوره‌های کوتاه مدت به سال ۱۳۲۰ (۱۹۴۱) بر می‌گردد. نخستین دوره دانشگاهی کتابداری در ایران در سال ۱۳۴۵ در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران در مقطع کارشناسی ارشد تأسیس شد. اکنون که متجاوز از نیم قرن از ورود آموزش کتابداری نوین در کشور ما می‌گذرد هنوز کتاب‌های زیادی - اعم از ترجمه یا تألیف - به زبان فارسی در این رشته نوشته نشده است. از میان آن تعداد هم که منتشر شده تعداد اندکی جنبه درسی صرف دارند و مورد ارجاع و مطالعه دانشجویان این رشته هستند و دانشجویان این رشته بیشتر به تقریرات استادان در کلاس‌ها و تعداد اندکی کتاب فارسی و کتب موجود لاتین متکی بوده‌اند. [۱] لیکن در حال حاضر تعدادی اندک ناشر تخصصی در زمینه کتابداری اقدام به چاپ کتاب فارسی کرده‌اند.

آموزش کتابداری در ایران با دشواری‌های بسیار روبه‌رو بوده است، اما در این میان دو مشکل اساسی تر و چشمگیرتر، یکی کمبود آموزشگر و دیگری کمبود کتاب فارسی در زمینه علوم کتابداری است و تا هنگامی که مدرس و کتاب به حد کافی برای آموزش کتابداری موجود نباشد در توسعه این علم در ایران نباید مطمئن بود و در این میان به تألیف نسبت به ترجمه توجه بیشتری باید مبذول گردد، چرا که هر یک از اثرهای خارجی ناگزیر بر مسائل ملی خود تأکید می‌کنند البته از نوشته‌های خارجی نیز نمی‌توان بی‌نیاز بود. [۲]

رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی یکی از رشته‌هایی است که به مدد فناوری‌های جدید شاهد تحولات سریع است و در این دوره ۲۵ ساله تحول در فناوری اطلاعات از چشمگیرترین دگرگونی‌ها بوده است که کتابداری و اطلاع‌رسانی را تحت تأثیر قرار داده است.

نوکاریزی در پژوهشی بیان می‌کند که میزان هماهنگی منابع مرد نیاز دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری با منابع موجود در سه مجموعه دانشکده علوم تربیتی و دانشگاه علوم پزشکی ایران و تربیت مدرس ۴۳/۵ درصد است. [۳]

با توجه به اینکه هزینه، نیروی انسانی و زمان بسیاری صرف تهیه و چاپ کتاب می‌شود و روند موضوعی کتاب‌های چاپ شده و انطباق آن با سرفصل دروس کتابداری، و از طرف دیگر عدم تحقیق در این زمینه تاکنون و اهمیت مسئله، پژوهشگر بر آن شد تا کلیه کتاب‌های منتشر شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را در فاصله سال‌های ۸۴-۱۳۵۸ از نظر کمی، روند موضوعی، نوع (تألیف و ترجمه بودن)، روزآمد بودن اطلاعات آنها مورد بررسی قرار داده و مشخص نماید تا چه حد با موضوعات موجود در محتوای سرفصل دروس مصوب شورای انقلاب فرهنگی همخوانی دارد؛ همچنین برنامه ریزان آموزشی را از وضعیت نشر کتاب‌های کتابداری و کمبودهای آنها آگاه نماید.

روش بررسی

این پژوهش به روش پیمایشی توصیفی و با عنوان "بررسی کتاب‌های فارسی منتشر شده کتابداری و اطلاع‌رسانی و همخوانی کتاب‌های درسی با محتوای سرفصل مصوب دروس" انجام شده است. جامعه پژوهش ۱۲۵۸ عنوان کتاب فارسی منتشر شده در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های مورد بررسی است. با استفاده از نظر مدرسان رشته کتابداری ۱۴۹ عنوان کتاب درسی در نظر گرفته شد. و برای تعیین میزان همخوانی از ۱۰۹ کتاب درسی که تعداد محدودی از آنها در پایان سرفصل مصوب دروس توصیه شده‌اند استفاده مورد بررسی قرار گرفتند. لازم به ذکر است چون تعداد ۴۰ عنوان از ۱۴۹ کتاب درسی مربوط به دروس (آمار، روش تحقیق، ...) می‌باشد که در این پژوهش مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند، بنابراین برای تعیین میزان همخوانی ۱۰۹ کتاب درسی بررسی شده‌اند. در این راستا کتاب‌های رده Z از لوح فشرده کتابشناسی ملی سال ۱۳۸۴ بررسی شدند و کتاب‌هایی که دارای چندین ویرایش بود آخرین ویرایش به عنوان جامعه در نظر گرفته شد.

ابزار گردآوری اطلاعات شامل دو نوع چک لیست (سیاهه کنترل) بود. در چک لیست اول برای تعیین موضوع

منتشره که ۱۷۷ درصد از جامعه را شامل می شود و پس از آن به ترتیب سال های ۸۰ و ۸۲ بیشترین فراوانی ها را دارا می باشند که به ترتیب ۱۰/۸ و ۹/۵ درصد از جامعه را شامل می شوند. به دلیل پراکندگی زیاد تعداد سال های انتشار کتاب های و همچنین برای بررسی و نتیجه گیری دقیق تر، آنها را در ۷ گروه قرار دادیم.

وضعیت انتشار کتاب های طی سال های مورد بررسی از نظر فراوانی کتاب های دارای رشد صعودی است ولی میزان رشد کتاب های منتشره در هر دوره نسبت به دوره قبلی متفاوت است که این میزان رشد به صورت زیر می باشد: دوره دوم نسبت به دوره اول ۴۹/۳ درصد رشد داشته است، دوره سوم نسبت به دوره دوم ۳۶/۹ درصد رشد، دوره چهارم نسبت به دوره سوم ۴۶/۱ درصد رشد، دوره پنجم نسبت به دوره چهارم ۵۵/۸ درصد رشد و دوره ششم نسبت به دوره پنجم ۲۷/۷ درصد رشد داشته است.

بیشترین فراوانی مربوط به دوره ششم یعنی سال های ۸۰ تا ۸۴ می باشد که تعداد ۴۱۰ عنوان کتاب منتشر شده است که ۳۲/۸۰ درصد از کل جامعه را شامل می شود و کمترین فراوانی مربوط به سال های ۶۰ تا ۶۳ می باشد که ۶۹ عنوان کتاب منتشر شده است که ۵/۵۲ درصد از جامعه را شامل می شود (جدول ۱).

کتاب های منتشره ابتدا موضوعات مطرح شده در کتاب ها (اولین موضوعی که کتابخانه ملی به کتاب اختصاص داده است) را با استفاده از طبقه بندی (LISA و ISA) و رده Z در رده بندی LC و همچنین دروسی که در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد ارائه می شود به ۱۳ گروه موضوعی تقسیم نموده و گزینه متفرقه را برای سایر موضوعاتی که امکان گنجاندن آنها در یکی از ۱۳ موضوع فوق میسر نبود اختصاص داده شد. سپس این ۱۴ گروه از موضوعات جمعاً با ۶۴ زیر گروه موضوعی تقسیم شدند. در چک لیست دوم برای مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد (پزشکی و علوم انسانی) برای هر درس (دروس اصلی) یک چک لیست جهت تعیین همخوانی کتاب های درسی با سرفصل مصوب دروس مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد (پزشکی و علوم انسانی) طراحی شد. بنابراین ۱۵ عدد چک لیست مربوط به مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع رسانی و ۱۳ عدد چک لیست مربوط به مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع رسانی طراحی و توسط پژوهشگر تکمیل شد. و اطلاعات به دست آمده از چک لیست ها، جهت پاسخگویی به سؤالات پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS (Version 14) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول ۱: توزیع فراوانی کتاب های منتشره بر حسب

سال های انتشار ۸۴-۱۳۶۰

سال های انتشار کتاب	فراوانی	درصد
۶۰-۶۳	۶۹	۵/۵۲
۶۴-۶۷	۱۰۳	۸/۲۴
۶۸-۷۱	۱۴۱	۱۱/۲۸
۷۲-۷۵	۲۰۶	۱۶/۴۸
۷۶-۷۹	۳۲۱	۲۵/۶۸
۸۰-۸۴	۴۱۰	۳۲/۸۰
جمع	۱۲۵۰	۱۰۰

یافته ها

در رابطه با سال انتشار کتاب ها، سال های ۶۴-۱۳۶۰ (طی سال های ۵۹-۱۳۵۸ به علت انقلاب فرهنگی به ندرت کتاب منتشر می شد. در این دو سال فقط ۸ عنوان کتاب منتشر شده است. بنابراین این دو سال از جداول حذف شده است. و جداول شامل ۶ دوره از نظر سال انتشار کتاب می باشد.) با (۶۹) ۵۲/۵۲ درصد دارای کمترین فراوانی هستند و سال های ۸۴-۱۳۸۰ با (۴۱۰) ۳۲/۸۰ درصد دارای بیشترین فراوانی می باشند. در این پژوهش مشخص گردید که تعداد کتاب هایی که بین سال های ۱۳۵۸ تا ۸۴ منتشر شده اند ۱۲۵۸ عنوان می باشد. که بیشترین فراوانی مربوط به سال ۱۳۸۱ می باشد با تعداد ۱۴۷ عنوان کتاب

جدول ۲: توزیع فراوانی کتاب‌های منتشره برحسب موضوع و سال انتشار ۸۴-۱۳۶۰

موضوع	سال ۶۰-۶۳		۶۴-۶۷		۶۸-۷۱		۷۲-۷۵		۷۶-۷۹		۸۰-۸۴		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
کتابخانه و کتابداری	۱	۰/۰۸	۵	۰/۰۴	۴	۰/۳۲	۲۵	۲	۱۷	۱/۳۶	۲۷	۲/۱۶	۷۹	۶/۳۲
اطلاع‌رسانی	۴	۰/۳۲	۱	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۳	۰/۲۴	۹	۰/۲۷	۵	۰/۴	۲۳	۱/۸۴
مجموعه‌سازی	۱	۰/۰۸	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۱۶	۸	۰/۶۴	۱۰	۰/۸۰	۲۱	۱/۶۸
سازماندهی	۳	۰/۲۴	۷	۰/۵۶	۳	۰/۲۴	۱۸	۱/۴۴	۱۷	۱/۳۶	۲۰	۱/۶۰	۶۸	۵/۴۴
مراجع	۵۰	۴	۷۶	۶/۰۸	۱۰۵	۸/۴	۱۱۲	۸/۹۶	۱۸۵	۱۴/۸	۱۸۹	۱۵/۱۲	۷۱۷	۵۷/۳۶
سازمان و مدیریت کتابخانه	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۱۶	۶	۰/۴۸	۰	۰	۸	۰/۶۴
انواع کتابخانه	۲	۰/۱۶	۰	۰	۶	۰/۴۸	۱۷	۱/۳۶	۸	۰/۶۴	۱۵	۱/۲۰	۴۸	۳/۸۴
آموزش کتابداری	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
چاپ و نشر	۴	۰/۳۲	۳	۰/۲۴	۴	۰/۳۲	۸	۰/۶۴	۲۵	۲	۴۸	۳/۴۸	۹۲	۷/۳۶
آمار و روش تحقیق	۲	۰/۱۶	۰	۰	۳	۰/۲۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۱۰	۰/۸۰
حفظ و نگهداری مواد	۱	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۸	۰/۶۴	۳	۰/۲۴	۷	۰/۵۶	۸	۰/۶۴	۲۸	۲/۲۴
تکنولوژی اطلاعات	۱	۰/۰۸	۵	۰/۴	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۷	۰/۵۶	۱۶	۱/۲۸	۳۳	۲/۶۴
ادبیات	۰	۰	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۴	۰/۳۲	۱۱	۰/۸۸	۲۰	۱/۶۰
سایر	۰	۰	۳	۰/۲۴	۳	۰/۲۴	۱۱	۰/۸۸	۲۶	۲/۰۸	۵۹	۴/۷۲	۱۰۳	۸/۲۴
جمع	۶۹	۵/۵۲	۱۰۳	۸/۲۴	۱۴۱	۱۱/۲۸	۲۰۶	۱۶/۴۸	۳۲۱	۲۵/۶۸	۴۱۰	۳۲/۸۰	۱۲۵۰	۱۰۰

همچنین قابل ذکر است که در موضوع آموزش کتابداری کتابی منتشر نشده است. در رابطه با وضعیت کتاب‌های منتشر شده بر حسب سال انتشار آنها با توجه به جدول ۲ مشخص شد که طی سال‌های ۸۰ تا ۸۴ بیشترین فراوانی موضوع در بین کتاب‌های منتشره وجود دارد که شامل (۴۱۰) ۳۲/۸۰ درصد از جامعه است و سال‌های ۶۰ تا ۶۳ دارای کمترین فراوانی هستند که شامل (۶۹) ۵/۵۲ درصد از جامعه است.

کتاب‌های منتشر شده از نظر موضوعی در ۱۴ گروه قرار گرفتند که پس از بررسی اطلاعات جمع‌آوری شده مشخص گردید که بیشترین فراوانی مربوط به "مراجع" می‌باشد که تعداد ۷۱۷ مورد می‌باشد، یعنی ۵۷/۳۶ درصد از جامعه مورد مطالعه را شامل می‌شود. پس از این موضوع، موضوعات "متفرقه" (۲۴ درصد یا ۱۰۳)، "چاپ و نشر" (۳۶ درصد یا ۹۲)، "کتابخانه و کتابداری" (۳۲ درصد یا ۷۹) و "سازماندهی" (۴۴ درصد یا ۶۸) بیشترین فراوانی را نسبت به موضوعات دیگر دارا می‌باشند.

جدول ۳: توزیع فراوانی کتاب‌های درسی منتشر شده برحسب موضوع و سال انتشار ۸۴-۱۳۶۰

موضوع	سال ۶۰-۶۳		۶۴-۶۷		۶۸-۷۱		۷۲-۷۵		۷۶-۷۹		۸۰-۸۴		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کتابخانه و کتابداری	۰	۰	۲	۳۴/۱	۲	۳۴/۱	۳	۰/۱۲	۷	۷۰/۴	۱۳	۷۲/۸	۲۷	۱۲/۱۸
اطلاع‌رسانی	۱	۶۷/۰	۰	۰	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰	۴	۶۸/۲	۲	۳۴/۱	۹	۰۴/۶
مجموعه‌سازی	۰	۰	۰	۰	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰	۶	۰۳/۴	۷	۷۰/۴	۱۵	۰۷/۱۰
سازماندهی	۲	۳۴/۱	۲	۳۴/۱	۲	۳۴/۱	۵	۳۶/۳	۵	۳۶/۳	۹	۰۴/۶	۲۵	۷۸/۱۶
مراجع	۰	۰	۰	۰	۲	۳۴/۱	۳	۰/۱۲	۴	۶۸/۲	۶	۰۳/۴	۱۵	۰۷/۱۰
سازمان و مدیریت کتابخانه	۰	۰	۰	۰	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰	۵	۳۶/۳	۰	۰	۷	۷۰/۴
انواع کتابخانه	۰	۰	۰	۰	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰	۲	۳۴/۱	۱	۶۷/۰	۵	۳۶/۳
آموزش کتابداری	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
چاپ و نشر	۰	۰	۱	۶۷/۰	۰	۰	۰	۰	۲	۳۴/۱	۲	۳۴/۱	۵	۳۶/۳
آمار و روش تحقیق	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰	۰	۰	۲	۳۴/۱	۲	۳۴/۱	۲	۳۴/۱	۸	۳۷/۵
حفظ و نگهداری مواد	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰	۰	۰	۳	۰/۱۲	۰	۰	۱	۶۷/۰	۶	۰۳/۴
تکنولوژی اطلاعات	۰	۰	۲	۳۴/۱	۰	۰	۲	۳۴/۱	۵	۳۶/۳	۱۰	۷۱/۶	۱۹	۷۵/۱۲
ادبیات	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۶۷/۰	۱	۶۷/۰
سایر	۰	۰	۱	۶۷/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶	۰۳/۴	۷	۷۰/۴
جمع	۵	۳۵۳	۱۰	۷۱/۶	۱۰	۷۱/۶	۲۲	۷۶/۱۴	۴۲	۱۹/۲۸	۶۰	۳۰/۴۰	۱۴۹	۱۰۰

در رابطه با وضعیت کتاب‌های منتشر شده بر حسب سال انتشار آنها با توجه به جدول ۳ مشخص شد که طی سال‌های ۸۰ تا ۸۴ بیشترین فراوانی موضوع در بین کتاب‌های منتشره وجود دارد که شامل (فراوانی ۶۰) ۴۰/۳۰ درصد از جامعه است و سال‌های ۶۰ تا ۶۳ دارای کمترین فراوانی در این زمینه اند که شامل (فراوانی ۵) ۳/۳۵ درصد از جامعه است.

وضعیت کتاب‌های منتشر شده از نظر نوع آنها به این صورت می‌باشد که بیشترین فراوانی مربوط به کتاب‌های

بر اساس جدول ۳ در بین کتاب‌های درسی منتشر شده موضوع "کتابخانه و کتابداری" با (۲۷) ۱۸/۱۲ درصد دارای بیشترین فراوانی در جامعه مورد مطالعه می‌باشد. پس از این موضوعات "سازماندهی" (۱۶/۷۸) ۱۶ درصد یا فراوانی (۲۵)، "تکنولوژی اطلاعات" (۱۲/۷۵) ۱۲ درصد یا فراوانی (۱۹)، "مجموعه‌سازی" و "مراجع" (۱۰/۰۷) ۱۰ درصد یا فراوانی (۱۵) بیشترین فراوانی را نسبت به موضوعات دیگر دارا می‌باشند. قابل ذکر است که در موضوع آموزش کتابداری "کتابی منتشر نشده است."

کتاب‌های درسی منتشر شده را دارد. و کمترین میزان همخوانی مربوط به درس "ساختمان و تجهیزات کتابخانه" با ۱۴/۴۰ درصد می‌باشد.

در مقطع کارشناسی کتابداری در شاخه پزشکی بالاترین میزان همخوانی محتوای کتاب‌های درسی منتشر شده با محتوای سرفصل درس "مرجع‌شناسی عمومی (لاتین)" با ۱۰۰ درصد می‌باشد. پس از آن درس "مرجع‌شناسی تخصصی" (۵۰ درصد) "مرجع‌شناسی عمومی فارسی" (۴۷/۵۷ درصد)، و "اداره کتابخانه" (۳۹/۴۱ درصد) دارای بیشترین همخوانی با کتاب‌های درسی منتشر شده را دارد. و کمترین میزان همخوانی مربوط به "سازماندهی" با ۱۶/۶۶ درصد می‌باشد.

در مقطع کارشناسی ارشد بالاترین میزان همخوانی محتوای کتاب‌های درسی منتشر شده با محتوای سرفصل درس "ذخیره و بازیابی اطلاعات" (۴۰/۴۷ درصد) تشریحات ادواری "با ۷۴/۳۳ درصد می‌باشد. پس از آن درس "نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی" (۴۰ درصد) دارای بیشترین همخوانی می‌باشد و کمترین میزان همخوانی مربوط به درس "تکنولوژی اطلاعات و سیستم‌های اطلاعاتی" با ۱۶/۴۴ درصد می‌باشد.

میزان همخوانی محتوای کتاب‌های درسی منتشر شده با محتوای سرفصل درس مقطع کارشناسی کتابداری ۴۶/۴۰ درصد، با محتوای سرفصل درس مقطع کارشناسی ارشد کتابداری ۳۲/۷۶ درصد، با محتوای سرفصل درس مقطع کارشناسی کتابداری در شاخه پزشکی ۲۸/۰۵ درصد می‌باشد (جدول ۴).

تألیف شده است که شامل ۵۷/۹۲ درصد (فراوانی ۷۲۴) از جامعه مورد مطالعه می‌شود.

پس از آن، کتاب‌های گردآوری شده و ترجمه شده هر یک به ترتیب ۲۶/۸۰ درصد (فراوانی ۳۳۵) و ۱۵/۲۸ درصد (فراوانی ۱۹۱) از جامعه را شامل می‌شوند. در رابطه با وضعیت نوع کتاب‌های منتشره سال‌های ۸۰ تا ۸۴ دارای بیشترین فراوانی مربوط به هر سه روش می‌باشند که شامل ۳۲/۸۰ درصد (فراوانی ۴۱۰) از جامعه است و سال‌های ۶۰ تا ۶۳ دارای کمترین فراوانی هستند که شامل ۵/۵۲ درصد (فراوانی ۶۹) از جامعه است.

در رابطه با وضعیت کتاب‌های منتشر شده از نظر موارد استفاده آنها، نتایج بیانگر این مطلب است که ۷۳۸ عنوان کتاب به عنوان ابزار کتابداری می‌باشند که در بین ابزارهای کتابداری بیشترین فراوانی مربوط به کتاب‌هایی است که در بخش مرجع مورد استفاده اند که ۴۶/۸۸ درصد از جامعه مورد مطالعه را شامل می‌شود و کمترین فراوانی مربوط به ابزار در نمایه‌سازی است که ۷/۰۴ درصد از جامعه را شامل می‌شود.

وضعیت کتاب‌های کمک‌درسی و درسی بدین صورت می‌باشد که به ترتیب ۱۳/۲۸، ۱۷/۹۲ درصد از جامعه را شامل می‌شوند.

در خصوص موارد استفاده از کتاب‌های منتشره برحسب سال انتشار آنها، مشخص شد که سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ دارای بیشترین فراوانی در این زمینه می‌باشند و سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۳ دارای کمترین فراوانی هستند است.

در مقطع کارشناسی کتابداری بالاترین میزان همخوانی محتوای کتاب‌های درسی منتشر شده با محتوای سرفصل درس "مرجع‌شناسی عمومی (لاتین)" با ۱۰۰ درصد می‌باشد. و پس از آن درس "مواد و خدمات کتابخانه برای کودکان و نوجوانان" (۶۶/۶۶ درصد)، "مجموعه‌سازی ۲" (۶۲/۵۰ درصد)، "مجموعه‌سازی ۱" (۶۰/۷۱ درصد)، "مرجع‌شناسی عمومی فارسی و عربی" (۵۳/۳۳ درصد)، "سازماندهی ۳" (۵۳/۰۵ درصد)، "اداره کتابخانه" (۵۳/۰۶ درصد)، دارای بیشترین همخوانی با

جدول ۴: توزیع درصد تطابق مقاطع تحصیلی و گرایش‌های رشته کتابداری

درصد	مقاطع تحصیلی
۶۲/۶۴	کارشناسی کتابداری
۴۷/۹۱	کارشناسی ارشد کتابداری
۴۴/۲۸	کارشناسی کتابداری در شاخه پزشکی

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که تولید کتاب در طی این چند سال روند افزایشی چشمگیری داشته است و بر اساس نتایج در فاصله سال‌های ۸۴-۱۳۸۰ بیشترین فراوانی را نشان می‌دهد.

در مطالعه‌ای که یک تحلیل توصیفی است تعداد ۱۲۳ مجله و مقاله ارائه شده در کنفرانس‌های اسپانیا (۶۸ مقاله پژوهشی و ۵۵ مقاله ارائه شده در کنفرانس) در موضوع نیازهای اطلاعاتی و استفاده از آن را در فاصله سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۰ را مورد بررسی قرار داده بیشترین تعداد انتشار مقالات مربوط به سال ۱۹۹۹ با تعداد ۲۲ عنوان را بیان نموده است. [۴]

وضعیت تولید کتاب‌های درسی از نظر همخوانی با سرفصل مصوب دروس کتابداری و اطلاع‌رسانی مناسب نمی‌باشد. در طی ۲۵ سال مورد بررسی (۱۳۸۴-۱۳۵۸) تنها تعداد محدودی از کتاب‌های رده Z درسی می‌باشند و دانشجویان می‌توانند از آن به عنوان کتاب درسی استفاده نمایند و از کتاب‌های موجود نیز با سرفصل مصوب دروس انطباق کامل ندارند، به خصوص در مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی این کاهش همخوانی بیشتر نمود پیدا می‌کند. و این نشان دهنده خلاء ناشی از کمبود اساتید این حوزه در نگارش کتاب‌های مربوط به این رشته می‌باشد.

نوکاریزی در پژوهش خود میزان هماهنگی منابع مورد نیاز با منابع موجود در سه مجموعه دانشکده علوم تربیتی و دانشگاه علوم پزشکی ایران و تربیت مدرس ۴۳/۵ درصد می‌داند. [۳] همچنین کیان مهر در پژوهش خود اعلام می‌کند که حدود ۷۲ درصد از پایان‌نامه‌ها با سرفصل دروس کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی همخوانی داشته است. [۵]

توازن موضوعی در کتاب‌های منتشر شده برقرار نیست به عنوان نمونه موضوع "مراجع" دارای بیشترین فراوانی در بین کل کتاب‌های منتشر شده رده Z است در حالی که موضوع "کتابخانه و کتابداری" در بین کتاب‌های درسی مورد بررسی دارای بیشترین فراوانی و

در زمینه "آموزش کتابداری" در کل کتابی یافت نشده است.

کیان مهر نیز در پژوهش خود بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها ۱۶/۸ درصد در گروه موضوعی "سازماندهی، ذخیره و بازیابی اطلاعات" و بعد از آن انواع کتابخانه "۱۷۵ درصد تدوین شده است. و در گروه موضوعی "حفظ و نگهداری" پایان‌نامه‌ای تهیه نشده است. کمترین تعداد پایان‌نامه‌ها ۷ درصد به گروه موضوعی "کلیات کتابداری" پرداخته است. [۵]

Jaervelin در پژوهش خود تحت عنوان "تکامل کتابداری و اطلاع‌رسانی ۸۵-۱۹۶۵ تحلیل محتوا بر روی مقالات مجلات" بیان نموده است که کمترین تحقیق انجام گرفته در "روش تحقیق" بین ۱ تا ۸ درصد را به خود اختصاص داده است. در تهیه مقالات گروه موضوعی "ذخیره و بازیابی اطلاعات" هر چند کاهش محسوس در موضوعات "رده بندی" و "نمایه سازی" (از ۲۲ درصد به ۶ درصد) مشاهده می‌شود ولی در موضوع "بازیابی" افزایش (از ۴ درصد به ۱۳ درصد) وجود دارد. [۶]

Dimitroff در پژوهش خود تحت عنوان "پژوهش در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی: تحلیل کمیت بیشترین فراوانی مربوط به موضوع "مجموعه‌ها" با ۱۴/۹ درصد و کمترین فراوانی مربوط به موضوع "نشر" با ۰/۳ درصد را بیان کرده است. [۷]

کتاب‌های تألیف شده دارای بیشترین فراوانی را دارند و کتاب‌های گردآوری شده کمترین فراوانی را نشان می‌دهند.

احمدزاده نیز در پژوهش خود ۸۷/۶ درصد از آثار را تألیفی و ۱۷/۴ درصد از آثار را ترجمه ارزیابی می‌نماید. [۸] نتیجه دیگری که از این پژوهش حاصل می‌شود، نبود همخوانی کامل کتاب‌های درسی منتشر شده با سرفصل دروس مصوب رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است، بنابراین در تدوین کتاب‌های درسی به سرفصل مصوب دروس و نیازهای دانشجویان این رشته و تحولات کنونی باید توجه خاص مبذول نمود.

فهرست منابع

- ۱- مختاری معمار، حسین. درآمدی بر کتابداری. شیراز: نشر قو، ۱۳۷۴. ص. مقدمه، ۱۴۵.
- ۲- ابرامی، هوشنگ. شناختی از دانش‌شناسی. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۹. ص. مقدمه.
- ۳- نوکریزی، محسن. بررسی میزان هماهنگی کتاب‌ها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۲.
- 4-Gonzalez-Teruel, Aurora and Abad-Garcia, M Francisca. Information needs and uses: an analysis of the literature published in Spain, 1990-2004. Library and information science reseach 2007; 29(1): 30-46.
- ۵- کیان‌مهر، شیبا. بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۶ لغایت ۱۳۷۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۶.
- 6- Jaervelin, K. ; Vakkar, P. The evaluation of library and information science 1965 - 1985 : a content analysis of journal articles. Information processing and management 1990; 29(1):129 - 144.
- 7 - Dimitroff. A. "Research in health science LIS: a quantitative analysis. Bulletin of the medical library association 1992; 80(4):340-346.
- ۸- احمدزاده، سعادت. پژوهشی درباره کتاب‌های منتشر شده در موضوع موسیقی. فصلنامه کتاب. ۵۱، ۱۳۸۱.

A review on Librarian science and informatics publications and their agreement with contents of approved headlines courses; 1978-2004

Alipoor-nodushan Kh.¹ / Talachi H.² / Khoshgam M.³

Abstract

Introduction: It has been five decades after the first official education for librarian science and informatics in Iran. During half century this field has been developed significantly. By comparing the numbers of educational librarianship centers and publications during past decades, and also review programs by approved headlines in this field, it is shown the matter too. This research has been done to review on Librarian science and informatics publications, and their agreement with contents of approved headlines courses.

Methods: This research is descriptive survey; and its research community is the Persian books that have been published during 1978-2004. The number of the books is 1258 titles.

Tools that have been used to collect the information are included two type of check list (inventory). Collected information by check lists, have been analyzed by SPSS (V.14) to answer the research questions.

Results: Books that published during 1981-1985 (69 titles) 5.52% have minimum frequency and during 2001-2005 (410 titles) have maximum frequency; among all the librarianship and informatics services. "References" have the maximum frequency 57.36% (717 titles). "Educational librarianship" have minimum frequency (0%). There is no publication in such a title during the mentioned years. Among mentioned reviewed books based on title "library and librarianship" (18.2%) (27title) have maximum frequency based on books type, written books have maximum frequency 52.92% (724 titles) and translated books have minimum frequency 15.28% (191 titles). Books used as tools with references based have maximum frequency 46.88% and books used as indexing tools have minimum frequency 1.04% (13 titles). Considering agreement between the published books and the approved headlines courses: headlines of the bachelor of art curriculum in librarianship and informatics have maximum (46.40%). and librarianship in medical have minimum agreement 28.05%.

Conclusions: Considering on research findings, it could be concluded that book productions have been increased enormously during recent years, however educational book publication have not a desirable situation and it is limited to the Z ranked books, and from this amount of existing book; some have not complete agreement by the approved headlines. Headlines of the bachelor of art period in librarianship and informatics have maximum, and librarianship in medical have minimum agreement. Therefore cases such as reviewing in educational books in librarianship fields and emphasizing on writing more books in subjects that have not been paid attention before, and periodical reviewing on headlines, have been suggested

Keywords: *Librarianship, Teaching, Book courses, headline, Agreement*

1- Ms in Medical librarianship, Qom University of Medical Sciences

2- Faculty, School of Management and Medical Information Sciences, Iran University of Medical Science

3- Faculty, School of Management and Medical Information Sciences, Iran University of Medical Science